

U Bezručů o mocenském opojení a zkáze

Sérii dramát, s nimiž se ostravské Divadlo Petra Bezruče vytrvale vydává k mladému publiku, a proto ji oceňují i starší diváci, rozšířila jeho umělecká šéfka Janka Ryšánek Schmiedtová o Richarda III. Williama Shakespeara s Lukášem Melníkem v titulní roli. Richard – to je výzva pro herce i režiséry. Pojímat krutého vladaře v jeho fyzické nebo duševní pokřivenosti? Připomenu jen dva, kteří v hlavě utkvěli v posledních letech: Miroslav Donutil v pražském Globe a Pavlína Štorková v Klicperově divadle v Hradci.

Na cestě do záhuby

Je důležité zdůraznit, v jakém nechtěném společenském kontextu se jedna z raných mistrových tragédií ocitá. Jako by se historie o králově cestě k moci přes mrtvolu, a ta hra ho nesmírně baví, obracela k naší přítomnosti, v níž „každý buran je dnes šlechticem, proto i šlechtic leckdy chová se jak buran“.

Bezruči to před pár týdny zažili na vlastní kůži. Výmysl a lež dosluhujícího hejtmána, který sám má na hlavě půl tuny korupčního jednání, ale o to víc liboval si v moci, mířily k jasnému cíli: poškodit poddané a zalíbit se ještě vyšší vrchnosti. Výsledek? Změtení hodnot, ale bohužel bez spravedlivého rozuzlení jako v bitvě u Bosworthu, kde s Richardem – podle Shakespeara zločincem – skončila vláda Plantagenetů a nastoupila dynastie Tudorovců.

Režie zvolila pro inscenaci technicistní železnou trubkovou konstrukci Lucie Labajové, na které se herci chtě nechtě musejí dopouštět i fyzických výkonů, takže se lépe vyjadřují úklady, vzpoury, zběsilost, králův sen před bitvou i jeho porážka. Kostýmy Kataríny Kováčikové jsou proti záměrně obłudné scéně barevně pestrým, historizujícím protikladem. Lukáš Melník pojal svého Richarda jako o sobě pochybující, možná v dětství ubližovanou personu, která prahne všem oplatit nelásku a krutost. Kdykoli ale dosáhne cíle, pochyby se vracejí v pocitu nenaplněnosti cesty. Místo pokory nastupuje nová zloba. Žene ho dál, výš, i když dobře tuší, že do záhuby.

Richard po půl století

Jeho vazalové končí buď pod sekerou kata, mají-li štěstí, tak ve vojsku vévody z Richmondu, budoucího krále Jindřicha VII. Hraje je poněkud jednostrunně, snad s výjimkou Buckinghamu Dušana Urbana, Ondřej Brett, Jakub Burýšek, Pavel Kresta, Michal Sedláček, Irena Křehlíková, Ondřej Malý, Milan Cimerák a Vojtěch Říha. Větší rozlišovací prostor pro královny využily Pavla Gajdošíková, Kateřina Krejčí, Marcela Čapková a Markéta Matulová. - S ohledem na to, že se Richard III. hrál v Ostravě naposledy před půl stoletím, a byli jím tehdy Jiří Adamíra a Radim Koval, přichází nová inscenace na svět právě tak akorát, aby ji mohli ocenit všichni, kdo ji vlastně nikdy neviděli.

Divadlo Petra Bezruče Ostrava - William Shakespeare: Richard III. Překlad Jiří Josek. Režie Janka Ryšánek Schmiedtová, úprava textu a dramaturgie Tomáš Vůjtek, scéna Lucie Labajová, kostýmy Katarína Kováčiková, hudba Jakub Kudláč. Premiéra 18. listopadu 2016.

Hodnocení 80%

Jiří P. Kříž / Právo / 12.12.2016

Richard III. u Bezručů jako zrcadlo doby

Shakespearovy hry jsou univerzální a promlouvají ke každé době. Aktuální pohled na vzestup a pád anglického krále Richarda III., intrikána klestícího si doslova přes mrtvolu cestu k moci, nabízí inscenace Divadla Petra Bezruče. Jde o autorovu ranou historickou hru a současně tragédii s nejlépe propracovanou zápornou postavou, která bývá srovnávána s Macbethem. Tomáš Vůjtek text překladu Jiřího Joska zkrátil a přiblížil vnímání současného diváka. Premiéra inscenace hry v režii Janky Ryšánek Schmiedtové, s charismatickým Lukášem Melníkem v titulní roli, se uskutečnila 18. listopadu 2016.

Nezvyklý pohled navozuje z jeviště vystupující trubkový skelet, možná náznak gotické klenby, ruiny či velké klece. Konstrukce na scéně Lucie Labajové je dělená, úzké boční části slouží k prolézání, šplhání a pohupování herců, na jejichž pohybovém projevu spolupracovala Adéla Stodolová. Uprostřed se zpravidla odehrávají hlavní události, příchody a odchody postav. Uzavřený prostor děje navozuje dojem stísněnosti, klaustrofobie a bezvýchodnosti. V chladných kovových kulisách vyniknou výstřední, různorodé, přiléhavé či nadouvavé kostýmy Kataríny Kováčikové. Barevné kombinace černé, bílé a černobílé (pepito) s ostře červenou dotvářejí paruky, vyzývavé dekolty žen a rozevírající se sukně. Dramatičnost děje dotváří dunivá dynamická hudba Jakuba Kudláče.

Shakespearův text, v němž se střídá blankvers s běžnou mluvou, obsahuje víc než čtyři desítky rolí. Tomáš Vůjtek předlohu sevřel a upravil pro šestnáct herců, ale ani tak soubor k obsazení nestačil, muži mají dvě role, jsou tu i tři hosté. Hlavní part má vévoda z Yorku, později král Richard III., odvážný, lstivý, pohotový a bezohledný, uhrančivou výpovědí o svých cílech diváka strhne a odzbrojí. Kolem něj se střídají příbuzní, přátelé, dočasní spojenci či protivníci, všichni se však stávají v jeho rukách jen hračkou. Vedle skupiny drsných mužů – a v prudkém spádu děje a napoprvé trochu nepřehledných proměnách jejich vztahů – vyniknou ucelené portréty čtyř žen-královen, které se stávají součástí i obětí intrik při boji o moc.

Postava Richarda jako intrikána bez zábran a mnoha tváří je pro Lukáše Melníka jako stvořená. Energický, chameleonsky proměnlivý herec je schopen bez zaváhání a přesvědčivě vystřídat postoje vůči několika postavám během krátkého výstupu. Mluví k sobě, pomlouvá, přemlouvá, vylouvá se, lichotí, vyhrožuje, zaklíná se a neustále lže. Ti slušní nebo hloupí či ziskuchtiví mu věří, slabší podléhají. V této inscenaci to není kulhající hrbáč, zmračenou má však duši. Příkladem ďábelských schopností postavy je scéna, kdy si krkolomnou troufalostí nad rakví manžela namluví vdovu, která jej přitom proklíná jako vraha.

Psychologicky to sice není pravděpodobné, ale ve virtuózním Melníkově provedení tomu bez zaváhání uvěříme.

Stejně silnou postavou jako Richard je Margaret, jejíž šířavá nenávist a proklínání má v podání Kateřiny Krejčí královskou vznešenost a pohrdání. Trpký osud čeká i vévodkyni z Yorku, kterou hraje Marcela Čapková jako pasivní, starostlivou matku. Královna Alžběta Pavly Gajdošíkové přesvědčuje vnitřní pevností, s níž se prosazuje jako manželka krále a matka nedospělých synů. Prvé větší role se úspěšně zhostila Markéta Matulová jako důvěřivá, trpná Richardova žena Anna. Z mužských postav jsou v popředí věrný lord Hastings v podání Ireny Křehlíkové j.h., Dušan Urban jako nevyzpytatelný vévoda Buckingham, v roli George překypuje energií Michal Sedláček, jenž později ztělesňuje biskupa, nepřehlédnutelný Ondřej Brett je tu jako hrabě Rivers a pak jako vítězný hrabě Richmond, zakladatel tudorovské dynastie. Všichni další herci přesně plní režijní koncepci a doplňují mozaiku spletitého děje.

Shakespearova renesanční hra na motivy (tendenčně upravené) kroniky o vládě Richarda III., posledního anglického krále, jenž padl na bitevním poli, osloví jednak svými výsostnými dramatickými kvalitami, jednak tématem boje o moc. Právě na toto téma se inscenace soustřeďuje a zdůrazněním zhoubných následků intrik a moci v rukách morálně vadného jedince se stává hrou politicky aktuální. Ovšem současně je tu rozehráno strhující, nadčasově působící drama plné živých postav s rozmanitými charaktery, slabostmi a vášněmi. Inscenace dokonale vtáhne každého diváka a přitom může směle zamířit na přehlídky a festivaly.

Milan Líčka / Ostravablog.cz / 6.12.2016

Krvavý pes Richard (a ti ostatní taky)

Základní stylizace, se kterou inscenace pracuje, je zřejmá už z pohledu na scénu: holá, strohá konstrukce z lešenářských trubek, nahoře uzavřená náznaky lomených oblouků, takže evokuje perspektivní pohled do lodi gotického kostela. Tak trochu i kostru nějaké velryby. A do toho vstupují postavy v silně stylizovaných kostýmech, svým způsobem elegantních, ale zároveň poněkud šaškovských. Každý je originál, jenže barvy i vzory jsou podobné: všichni jsou z jednoho těsta, a to, že po mrtvolách vystoupá na trůn hrbatý vévoda z Yorku (zas tak moc hrbatý ostatně není), není tím, že by ti ostatní nebyli krutí a neměli na kontě spoustu krve a podrazů.

Richard je prostě jen cílevědomější, šikovnější a také cyničtější. A samozřejmě: umí mnohem líp mluvit. Ústředními body večera jsou dvě přemlouvací scény, ve kterých dokáže přívalem lichotek a nestoudné sofistiky prolomit vzdor žen, které mají všechny důvody nenávidět jej coby čerstvého vraha manžela, otce a dokonce i dětí. Neméně podstatné jsou i výstupy, ve kterých se sejde anglická šlechta: nekonečné kletby i vzájemné obviňování, kdo koho komu zabil, jsou při vši hrůznosti groteskní a směšné; ještě horší to ovšem je, když král všechny donutí k veřejnému „usmíření“. I tady má navrch Richard, jenž postrádá zábrany a šmíráčkou hru na poctivce si s potěšením užívá. Lukáš Melník je v téhle benefiční roli výborný, přesně dává hrůzu, zálibnou hravost i cynismus – pokud se do konce roku nepříhoda něco úžasného, má u mě schovaný hlas do sadařské ankety.

Ukazuje se, jak dobře uměl Shakespeare psát a jak se vyplatí, když se na to inscenátoři spolehnou. Akční podívání to totiž tentokrát rozhodně není, většinou se prostě jen postává v lešenářské konstrukci a mluví – jenže představení má navzdory tomu velmi slušné napětí i spád. Vypadá to hrozně jednoduše a samozřejmě, ale odhaduji, že udržet správnou míru stylizace, vyhnout se psychologizování i figurkaření není vůbec snadné. Pro herce ani pro režii. Jance Ryšánek Schmiedtové přitom ujede režijní ruka vlastně jenom jednou: předposlední scéna, v níž se Richardovi a jeho hlavnímu sokovi zdají sny plné Richadových obětí, působí se svou sborovou recitací tak trochu školácky. Ale napraví to vrcholně ironické finále, ve kterém unylého vítězného Richmonda – tedy nového krále – obklopí především ti, kteří předtím pomáhali nahoru krvavému psu Richardovi.

Co do vyznění je to vlastně celé přímočaré a průhledné jako ta trubková scéna. Vše důsledně směřuje k beznadějnému konstatování, že všichni jsou darebáci, a to, že sami trpí, protože jim někdo zabil děti nebo sourozence, z nich lepší lidi určitě neudělá. Shakespeare svou hrou (kromě jiného samozřejmě) tak trochu podkuřoval aktuální dynastii, což se tou dobou rozumělo jaksí samo sebou. Dnes naopak k dobrému tónu patří všprostupující skepse k těm „nahoře“. Za sebe dodávám, že se mi takový nivelizující pohled na svět moc nelíbí, nelze však přehlédnout, že v tomto případě k němu inscenátoři docházejí divadelně dosti přesvědčivým způsobem, a že tak jejich hořká ironie má svou váhu.

Vladimír Mikulka / Nadivadlo.blogspot.cz / 29.11.2016

Richard III. u Bezručů: Velké divadlo na malém jevišti

Druhá premiéra této sezóny v Divadle Petra Bezruče patřila Shakespearovu Richardu III. V historické hře anglického dramatika hraje téměř celý soubor divadla a navíc ne jeden host. Režie se chopila umělecká šéfkyně divadla Janka Ryšánek Schmiedtová a dramaturgie Tomáš Vůjtek, hostující z Komorní scény Aréna.

Hned po příchodu do sálu každého diváka upoutá netradiční scéna Lucie Labajové. Lešení, které připomíná ruiny hradu či chrámu, ale taky kostru trupu prehistorického predátora, skvěle vystihuje charakter a také osud hlavního hrdiny – tyрана a sobce Richarda III. ztvárněného Lukášem Melníkem. Mírným nedostatkem se může jevit hlasitost pohybu herců, která občas některé méně výraznější dialogy přehluší, a divákovi tak může utéct část repliky.

Poměrně netypickým prvkem – vzhledem k žánru – je hudba z dílny Jakuba Kudláče. Rytmická, chvílemi až techno hudba však skvěle určuje rytmus představení a nedovoluje divákovi v překlenech mezi scénami oslabit soustředění. Extravagantní kostýmy Kataríny Kováčikové moderní ráz hry jen podtrhují.

Janka Ryšánek Schmiedtová a Tomáš Vůjtek, kteří spolu spolupracovali také na Hamletovi z letošních Letních shakespearovských slavností, si už tradičně vybrali překlad Jiřího Joska. Volba Joskova překladu je odůvodněna především snazším škrtáním, které k Shakespearovu dílu dnes už patří. Škrtání především historických reálií však divákovi v některých částech velmi ztěžuje sledování – především ke konci první půle. O přestávce tak mnoho diváků přemítá, kdo je vlastně kdo a o co mu jde.

Již zmíněný Lukáš Melník je jako Richard velmi přesvědčivý od počátku svého plánu ujmout se trůnu až po slavné zvolání věty „Království za koně“. Vedle něj v představení září Pavla Gajdošíková v roli Alžběty. Mladá herečka je díky svému ledovému klidu přesným opakem Richardovy energičnosti. Zvláště dlouhý dialog mezi Richardem a Alžbětou je skvělou ukázkou činohry.

Za zmínku určitě stojí také úžasný Dušan Urban v roli vévody z Buckinghamu a hostující Irena Křehlíková ztvárňující Lorda Hastingsse. Ondřej Brett si parádně zahrál Richmonda v závěru celého představení.

Právě závěr musel všem divákům nahnat husí kůži – sen, ve kterém veškeré Richardovy oběti přicházejí za svým vrahem, a následná kletba jsou vážně dechberoucí. V následující scéně, kdy je Richard zabit budoucím králem Richmondem, už se divák nemůže dočkat, až herce odmění svým potleskem.

Richard od Bezručů je ovšem také politickým divadlem, protože boj o moc je stále aktuálním tématem. Zvláště na poslední týdny, kdy politické dění okolo Divadla Petra Bezruče proletělo médii napříč celou republikou, je toto představení skvělou odpovědí.

Jiří Šíma / Sokolska33.cz / 22.11.2016

Bezručácký Richard III. v džungli lešenářských trubek výrazně promlouvá k současné politice

Shakespearova Richarda III. si vybrala režisérka a umělecká šéfka Divadla Petra Bezruče Janka Ryšánek Schmiedtová coby svoji první inscenaci v nynější sezóně tohoto divadla. Pokud má nová inscenace dát odpověď na otázku, kudy se budou Bezruči ubírat v cestě za vlastní poetikou pod novým uměleckým vedením, Richard III. svým způsobem odpovídá.

Je zde k vidění výrazná a vlastním jazykem hovořící scéna Lucie Labajové, současnou hudební řečí promlouvající hudba Jakuba Kudláče, velmi výrazné kostýmy Kataríny Kováčikové a herci naplňující hlavně představu režisérky. Režijně-scénografická koncepce je hlavní osou inscenace.

Lucie Labajová postavila na jevišti konstrukci z lešenářských trubek, která má v sobě historizující prvky připomínající středověk a zároveň nabízí asociaci směřující ke spleťovému větroví džungle, ve kterém se pohybují herci jako tlupa krvelačných primátů. Tato tlupa zahrnuje uvnitř svého společenství samce bojující o vládu nad ostatními i samice připravované o své partnery ve vražedném boji o pozici vládce tlupy. Lidskost zde k vidění není.

Katarína Kováčiková zvolila jako hlavní barvy kostýmů černou, bílou a krvavě rudou. Grafické oděvní prvky, tzv. kohoutí stopy, proužky a pruhy, a rudé zipy působí velmi agresivně. Bílé nalíčené tváře s černými a rudými linkami pod očima tuto agresivitu ještě umocňují.

Dramaturg inscenace Tomáš Vůjtek Shakespearův text v překladu Jiřího Joska výrazně proškrtal. Ve snaze o výraznější akčnost představení a ve snaze ubrat na popisnosti a historičnosti textu se však těmito škrtky také zadělalo na problém první části před přestávkou. Kvůli některým škrtům a posunům v textu se divák poněkud obtížně orientuje v tom, kdo je kdo, o co hlavně postavám jde a na čem jsou postaveny či jaké vůbec jsou jejich vzájemné vztahy.

Režisérčina snaha charakterizovat postavy jejich pohybem je sice chvályhodná, ale více důrazu na text vzhledem k dějovým souvislostem by asi ke škodě nebylo. Zlepšit by se měla u některých představitelů i kvalita mluvního projevu, neboť některé repliky zaniknou v místy příliš ztišeném mluvním projevu, některé zaniknou přehlušeny pohybem představitelů postav či prostým polknutím závěrečných slov jednotlivých vět. Herci jsou vedeni ke stylizovanému projevu, ve kterém převažuje pozice tváří v tvář divákům a styl vykreslování vnitřních pocitů jakoby ve dvojrozměrném prostoru. Tento styl v první půli převažuje, po přestávce je na chvíli opuštěn v mizanscéně dialogu mezi Alžbětou (Pavla Gajdošíková) a Richardem III. (Lukáš Melník). Tato scéna patří k těm nejvydařenějším v celé inscenaci. Oba herci tu jasně a srozumitelně dávají najevo, o co usilují jejich postavy a jakým způsobem či jakými nástroji chtějí svého cíle dosáhnout. Opuštění stylizace hereckého projevu v této chvíli a svým způsobem návrat k tradičnímu činohernímu herectví tu dokonce působí jako jisté osvěžení. V této scéně se už naplno daří inscenátorům navázat dialog mezi jevištěm a hledištěm.

Výborná je i scéna Richardovy korunovace, velmi silně a symbolicky působí nástup všech jeho obětí do scénického obrazu coby přítomné krvavé minulosti nastupujícího krále a zároveň počátku jeho konce zapříčiněného celou cestou za dosažením moci od jejího samotného počátku. Závěr inscenace je sice poněkud patetický, ale patos zde nejde přes stravitelnou míru. Aktuálnost celé inscenace pak právě zde

dosahuje vrcholu. Divák se nevyhne myšlenkám na podobu současného boje o politickou moc ve státě, ani myšlenkám na některé jeho protagonisty.

Z hereckých výkonů je na místě vyzdvihnout Lukáše Melníka v hlavní roli. Jeho Richard III. Je vskutku krvelačnou bestii, tvorem, pro kterého životy ostatních mají cenu do té chvíle, kdy se mu více než žijící nehodí už mrtvý jedinec. Výborná je Pavla Gajdošíková v roli Alžběty. Zdrženlivá a zároveň přesná v projevu právě svou zdrženlivostí dosahuje velkého účinku postavy v rámci celku inscenace. Třetici nejvýraznějších hereckých výkonů uzavírá Dušan Urban v roli vévody z Buckinghamu.

Mezi dalšími vynikají Kateřina Krejčí coby Margaret a Marcela Čapková, nejvíce přesvědčivá v dialogu své postavy, matky Richarda vévodkyně z Yorku a jejího zvráceného syna. Také Ondřej Brett hraje svého Richmonda v závěru inscenace velmi sugestivně. K výrazným postavám patří i lord Hastings hostující Ireny Křehlíkové, markýz z Dorsetu, starosta Londýna, v podání Jakuba Burýška, sir William Catesby Vojtěcha Říhy, ale i Sarah Haváčová ve všech postavách které ztělesňuje, i lady Anna Markéty Matulové. Poslední jmenované lze doporučit více pečlivosti v mluvním projevu. Všichni ostatní účinkující zdárně zapadají do herecké partitury inscenace.

Bezručácký Richard III. v režii Janky Ryšánek Schmiedtové je hlavně politickým divadlem. Zároveň je to však krvavý jevištní thriller o zruďné touze po moci, o postavě, kterou nelze nazvat člověkem, pokud nehovoříme jen o vnějším vzhledu, kterým se liší živočich lidského druhu od krvelačné zvířecí bestie, a pokud slovem člověk označujeme bytost obdařenou lidskostí a láskou k ostatním. V tomto ohledu pak má inscenace rozměr nejen politický, ale v plném slova smyslu existenciální. V době, kdy se politika v naší zemi stává také hlavně nástrojem k dosažení moci a vlády nad ostatními a ztrácí charakter nástroje sloužícího hlavně ke správě země ku prospěchu všech v zemi žijících, je zároveň divadlem velmi potřebným.

Ladislav Vrchovský / Ostravan.cz / 19. listopadu 2016